
การขาดจริยธรรมในการดำเนินงานขององค์การธุรกิจ
Lacking of Business Organization's Management Ethics

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรณเพ็ญ มูลสุวรรณ¹

¹อาจารย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

E-mail address: onepen111@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การขาดจริยธรรมในการดำเนินงานขององค์การธุรกิจ ใช้การวิเคราะห์จากเอกสาร พบว่าจริยธรรมสำหรับนักบริหารคือศาสตร์ที่ว่าด้วยการใช้หลักธรรมในการบริหาร องค์การซึ่งมีในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฏิบัติการ ผู้บริหารระดับต้น ระดับกลาง และผู้บริหารระดับสูง ซึ่งองค์การ ธุรกิจจะเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เริ่มตั้งแต่กระบวนการจัดหาวัตถุดิบ กรรมวิธีในการผลิตสินค้าและ/หรือการบริการ ตลอดจนการจัดจำหน่ายสินค้าที่ผลิตได้ กระบวนการขั้นตอนต่างๆ ข้อปฏิบัติในการบริหารธุรกิจ จะต้องประกอบไปด้วยจริยธรรมที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นธรรม ความ เชื่อถือได้ ความไว้วางใจได้ การรักษาคำพูด ต่อการดำเนินธุรกิจ

คำสำคัญ: ขาดจริยธรรม, การดำเนินงาน, องค์การธุรกิจ

Abstract

The objective of this paper was aimed to examine and analyze the poor business ethics of the organizations. Documentary analysis was conducted. Results showed that ethics for executives involves a science of how business ethics are applied to corporate management at all levels from operation, primary management, stepping up to intermediate management, and all the way to to senior management. In addition, business organization directly and indirectly involves the quality of life of the public namely the supply of raw material process, goods manufacturing and/or services caring process, as well as distribution of goods produced. The business management practices and procedures that must comprise of integrity, fairness and reliability, not to leave out trust, in keeping one's word to business.

คำสำคัญ: Lacking ethics, Management, Business Organization

บทนำ

ปัจจุบันจะพบปัญหาการเอาเปรียบลูกค้าในการผลิตสินค้าปลอม สินค้าด้อยคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิตแต่ผลกระทบทำให้ผู้อื่น การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม มาตรฐานต่างๆ เช่น น้ำเสียควั่น กลิ่น เสียงดัง ฝุ่นผง ละอองสี แก๊สพิษกระจาย ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย สังคมรอบข้างเกิดอันตราย การทำธุรกิจที่ขาดจริยธรรมก่อให้เกิดปัญหาต่อสาธารณะและสังคมส่วนรวมแตกแยกเป็นหมู่เหล่า ขาดความสามัคคีในชาติ สื่อสารมวลชนหากไม่มีจริยธรรม สื่อข้อมูลข่าวสารที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง หวังผลประโยชน์ให้แก่หมู่คณะ พวกพ้อง หรือใส่ข้อคิดเห็นโดยไม่เป็นกลาง ทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม ซึ่งแซมมวล เซอร์โต (1997: 68) ได้ระบุว่า ในทางธุรกิจ จริยธรรม คือความสามารถที่สะท้อนถึงค่านิยม (Values) ในกระบวนการตัดสินใจของบริษัท เพื่อกำหนดค่านิยมดังกล่าวและการตัดสินใจมีผลกระทบอย่างไรต่อกลุ่มต่างๆ ที่มีประโยชน์ได้เสียกับบริษัท และเพื่อกำหนดตัวผู้บริหารจะนำเอาผลกระทบดังกล่าวไปใช้ในการบริหารประจำวันอย่างไร ในอดีตผู้บริหารมีความเห็นว่าการนำเอาจริยธรรมมาใช้ในการบริหารจะทำให้การบริหารจัดการไม่มีความมั่นคง แต่ปัจจุบันฝ่ายบริหารยอมรับว่าจริยธรรมเป็นส่วนที่แยกไม่ออกจากการจัดการ

การดำเนินธุรกิจ ที่หวังกำไรสูงสุดมีการแข่งขันกันรุนแรงอย่างขาดกติกาและวินัยแห่งตน (Rules of game and self – discipline) มีการละเลยหรือขาดจริยธรรม เป็นเหตุให้เกิดปัญหาเลวร้ายแก่สังคม หรือประเทศชาติ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ในธุรกิจคือเกมการเมืองในองค์การและนอกองค์การ เพื่อลดคู่

ต่อสู้โดยใส่ความให้โทษ กำจัดคู่ต่อสู้โดยอาศัยอิทธิพลก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งโดยผลงานผู้อื่น อาศัยอิทธิพลนักการเมือง ขโมย โครงการ ลอกเลียนแบบอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ขโมยความคิด โทก หลอกลวง ต้มตุ๋นทางการค้า พูดไม่จริง ทำสัญญาถ่วงฉ้อฉล คดโกง หลีกเลี่ยงกฎหมาย ปลอมปนสินค้า ใช้อำนาจหน้าที่ช่วยพวกพ้อง เอาเปรียบสตรี เด็ก ขูดรีดแรงงาน ใช้จิตวิทยาจูงใจ กีดกันสิทธิมนุษยชน เอาเปรียบผู้บริโภคด้วยระบบราคา ทั้งคุณภาพและปริมาณ ขาดจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ ละเลยจรรยาบรรณ จริยธรรม ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาจริยธรรมธุรกิจ ในความเป็นจริงยังมีกลอุบาย อีกมากมายในโลกธุรกิจ ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาว่าเหตุใดในยุคปัจจุบันจริยธรรมในธุรกิจจึงถดถอยลง เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจและเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้และเตรียมการในการป้องกันปัญหาดังกล่าว

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมดานการบริหาร ผู้เขียนใช้แนวคิดของ เนตรพัฒนา ยาวีราช (2551: 70) ที่ได้กล่าวถึงจริยธรรมเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหาร หรือผู้ประกอบการ ว่าจะต้องรับผิดชอบในการกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจนโยบาย เป้าหมาย ค่านิยมขององค์การ เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนแนวปฏิบัติในเรื่องจริยธรรมที่ผู้บริหารพึงมีและพึงปฏิบัติโดยผู้บริหารที่ดีจะต้องมีความซื่อสัตย์และไม่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง นอกจากนี้จินตนา บุญบงการ (2552: 127-130) ศึกษาวิจัย เนื่องจาก

จริยธรรมกับผู้บริหารมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด ผู้บริหารมีส่วนสำคัญที่จะทำให้มีจริยธรรมเกิดขึ้นในองค์การ ถ้าผู้บริหารมีความเชื่อมั่นในจริยธรรม โอกาสที่บริษัทหรือกิจการนั้นจะดำเนินงานไปด้วยจริยธรรมเป็นเรื่องที่เป็นไปได้มาก และแนวคิดทฤษฎีนี้ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของผู้บริหารทั้งปัจจัยภายในและภายนอก องค์การ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เกิดจากสถานการณ์ที่อาจจะส่งผลต่อจริยธรรมของผู้บริหาร

จริยธรรมจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ ความสำเร็จของผู้บริหาร หรืออาจจะเรียกว่าผู้ประกอบภารกิจก็ได้ เพราะเป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ นโยบาย เป้าหมาย และประกอบด้วยค่านิยมขององค์การ นำไปสู่ประสิทธิภาพ ตลอดจนแนวปฏิบัติในเรื่องจริยธรรมที่ผู้บริหารพึงมีและพึงปฏิบัติ โดยผู้บริหารที่ดีจะต้องมีความซื่อสัตย์ไม่แสวงหาผลประโยชน์พวกพ้องหรือตนเอง ผู้เขียนเห็นด้วยกับเรื่องจริยธรรมกับผู้บริหารมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด และเป็นผู้มีส่วนสำคัญต่อบริษัทหรือกิจการนั้นจะดำเนินงานไปด้วยจริยธรรมเป็นเรื่องที่เป็นไปได้มาก ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลดังกล่าวนี้มีผลต่อจริยธรรมของผู้บริหารทั้งปัจจัยภายในและภายนอกองค์การ

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการเก็บข้อมูล และสถิติจากหนังสือทางวิชาการ บทความ รายงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง นิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ธุรกิจต่างๆ และข้อมูลจาก อินเทอร์เน็ต เพื่อใช้เป็นประกอบกรวิเคราะห์การเขียนบทความ

ผลการศึกษา

จริยธรรมสำหรับนักบริหารคือศาสตร์ที่ว่าด้วยการใช้หลักธรรมในการบริหารองค์การซึ่งมีในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฏิบัติการ ผู้บริหารระดับต้น ระดับกลาง และผู้บริหารระดับสูง ผลดีที่เกิดขึ้นคือมีประสิทธิภาพสูง ในการปกครองและบริหารที่ดี (Good Governance) ตามหลักธรรมปฏิบัติ นั้น ผู้บริหารองค์การต้องมี “ประมุขศิลป์” คือ คุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี (Good Leadership) อันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้บริหาร ตลอดจนจนถึงผู้บริหารทุกระดับให้สามารถปกครอง และบริหารองค์การที่รับผิดชอบ ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จในที่สุด

เหตุที่ผู้บริหารต้องมีจริยธรรมในการบริหารงาน เพราะผู้บริหารงานต้องมีภารกิจหลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) ทำให้ประชาชนผู้มาใช้บริการ (หรือลูกค้า) ได้รับประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (2) ทำให้บุคลากรในองค์กรนั้น ได้รับประโยชน์มากที่สุด (3) ทำให้องค์กรนั้น มีความเจริญและมั่นคง จริยธรรมจึงเป็นความจำเป็นที่ผู้บริหารงานจะต้องทำให้ถูกฝ่ายได้ผลประโยชน์เท่าเทียมกัน (บุญเสริม บุญเจริญผล, 2554) หากการทำงาน ผู้บริหารไม่มีความซื่อสัตย์เอาเปรียบผู้ร่วมงาน ผู้รับบริการ และ องค์การที่ตัวเองบริหาร ลักวันหนึ่งคงล่มสลาย หรือเสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ แต่ผู้เกี่ยวข้องอาจไม่รู้ตัว เพราะยังได้ประโยชน์จากการเป็นผู้บริหารองค์การนั้นๆ คืออยู่ ดังนั้นในการบริหารงานในองค์การ ไม่เพียงแต่ ผู้บริหารที่มีจริยธรรมเท่านั้น ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา พึงปฏิบัติต่อกันดังค่านักปกครอง นักบริหารแต่โบราณ กล่าวไว้ว่า “อยู่สูงให้หนักอ่อนกว่า”

การเป็นผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชา ต้องเป็นผู้นำคนที่ฟังดูแลเอาใจใส่ ทำนุบำรุง ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือลูกน้องด้วยดี คือด้วยความเป็นธรรม ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ตามที่กล่าวข้างต้นนี้ เพื่อให้ลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มีขวัญกำลังใจในการสนองงานได้เต็มที่ อย่ให้ลูกน้อง หรือผู้ใต้บังคับบัญชา เกิดความรู้สึกท้อถอย ว่าทำดีสักเท่าใด ผู้ใหญ่ ก็ไม่เหลียวแล ดังคำโบราณท่านว่ามีปาก ก็มีปลา เหมือนเต่าหอย เป็นผู้น้อย แม้ทำดี ไม่มีหลัง “อยู่ต่ำให้นอนหงาย”

ลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาที่ดี ก็พึงปฏิบัติตนต่อเจ้านาย หรือผู้บังคับบัญชาด้วยดี รับสนองงานท่านด้วยความยินดี ด้วยใจจริง และทำงานด้วยความเข้มแข็ง ตามหลักธรรม คือ “เหตุฐิมิตติ” นั่นเอง (บุญเสริม บุญเจริญผล, 2554)

องค์การธุรกิจเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เริ่มตั้งแต่กระบวนการจัดหาวัตถุดิบ กรรมวิธีในการผลิตสินค้า และ/หรือการบริการ ตลอดจนการจัดจำหน่ายสินค้าที่ผลิตได้ กระบวนการขั้นตอนต่างๆ จึงเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า ผลิตต้นทุน กล่าวคือเมื่อการดำเนินธุรกิจเพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการแสวงหากำไร มักต้องประสบกับคำถามทางจริยธรรม เช่น ปัญหาเรื่องค่าแรง ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทำให้องค์กรธุรกิจต้องมีการประเมินว่าจะตัดสินใจอย่างไรระหว่างต้นทุนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ จนบางครั้งจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่อาจจะไปกระทบกับคุณภาพของสินค้าและการบริการที่ผลิตออกมา นั่นหมายถึงองค์การธุรกิจต้องมีจริยธรรมในการดำเนินงานและต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมอื่นนอกจากการแสวงหากำไรและรับผิดชอบ

ต่อผลสะท้อน (impact) ที่เกิดมาจากการตัดสินใจ ดังนั้นจริยธรรมทางธุรกิจจึงเป็นการนำ เข้าไปพิจารณาร่วมกับการตัดสินใจทางธุรกิจที่เน้นการแสวงหากำไรด้วย (Kurian, 2011: 521-524)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) อธิบายว่า จริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา คือ มรรค หรือ มัชฌิมาปฏิปทา พรหมจรรย์หรือผู้ประพฤติธรรม หรือผู้มีจริยธรรม ตามหลักพุทธศาสนา คือ ผู้ดำเนินชีวิตตามมรรค หรือปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา (หลักการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ที่จะนำไปสู่จุดหมายคือ ความดับทุกข์

จริยธรรมทางธุรกิจ คือการดำเนินงานของภาคธุรกิจในด้านต่างๆ ขององค์กรอย่างเป็นธรรม ยุติธรรม มีคุณธรรมต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรในทุกๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเจ้าขององค์กร ลูกค้า หรือเจ้าหน้าที่ โดยมีความสัมพันธ์ร่วมกันในการดำเนินงาน (จินตนา บุญบงการ, 2541)

จริยธรรมในธุรกิจ หรือ จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ คือกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจ องค์กรประกอบของจริยธรรมที่สำคัญที่กำกับพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในแวดวงธุรกิจที่นิยมอ้างถึงเป็นประจำ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นธรรม ความเชื่อถือได้ ความไว้วางใจได้ การรักษาคำพูด เป็นต้น ค่านิยมเชิงจริยธรรมเหล่านี้ เกี่ยวพันกับกิจกรรมและกระบวนการในทุกวงการธุรกิจ

ความสำคัญของ “จริยธรรม” กันมากขึ้น เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ได้แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องและความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมหรือจริยธรรมของผู้คนโดยทั่วไปโดยเฉพาะในสังคมเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านอย่าง

รวดเร็ว วัฒนธรรมตะวันตกซึ่งเน้นการสร้างสรรคทาง วัตถุ และการแสวงหาความสุขสบายให้แก่ชีวิตด้วยการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่ออำนวยความสะดวกสบาย ในการใช้ชีวิต โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แพร่กระจายเข้าสู่สังคมเมืองของไทยอย่างรวดเร็ว อิทธิพลของการติดต่อสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นสิ่งจูงใจให้ผู้คนในชนบทหลังไหลกันอพยพเข้าสู่ เมืองหลวงอย่างมากมายและต่อเนื่อง ทำให้จิตใจคน ยึดเอาประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงความ ทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ของคนไทยเหมือนแต่ก่อนลดน้อยลงไปทุกที มีแต่จะ เกิดปัญหาในสังคมเพิ่มขึ้นมากมายในปัจจุบัน และมี แนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต

ในบทความนี้จึงขอเสนอถึงบทบาทของ องค์การธุรกิจต่อสังคม และสาเหตุที่ทำให้ธุรกิจขาด จริยธรรมในการดำเนินงาน รวมถึงแนวทางแก้ไข

บทบาทขององค์การธุรกิจ จะต้องมีความ รับผิดชอบต่อสังคม ผลิตสินค้าและ/หรือการบริการที่ มีคุณภาพ และราคายุติธรรม ให้ข้อมูลที่เป็นความจริง เกี่ยวกับสินค้าและการบริการ มีการบริการที่ดี ไม่ผิด ลัญญา ให้ผลตอบแทน และสวัสดิการที่เหมาะสมแก่ พนักงาน ตลอดจนมีมาตรการรักษาความปลอดภัย ให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วย มีความยุติธรรมต่อคู่ค้า ตลอดจนถึงผู้รับช่วงสินค้าต่างๆ ไม่ทำลายคู่แข่งทางการ ค้าโดยวิธีที่ไม่ชอบธรรม บริหารธุรกิจโดยขยายตัว ต่อเนื่อง และมั่นคงเพื่อให้เจ้าหน้าที่และผู้ถือหุ้นได้รับ ผลประโยชน์ที่เหมาะสม ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่ ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อม

ธุรกิจควรมีส่วนช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหา สังคม ไม่ส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจที่ผิดกฎหมาย ผิด

ศีลธรรม ไม่ส่งเสริมให้ผู้บริโภค บริโภคเกินศักยภาพ ของตนเองจนอาจก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ตามมาธุรกิจต้องจ่ายภาษีประเภทต่างๆ ให้ครบถ้วน ต่อรัฐบาล ซึ่งจะได้นำไปพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ควรมีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ของผู้ด้อยโอกาส หรือช่วยเหลือเมื่อมีสาธารณภัย เกิดขึ้น

สาเหตุที่ทำให้ธุรกิจขาดจริยธรรมในการ ดำเนินงาน

สาเหตุที่ทำให้ ธุรกิจขาด จริยธรรม ประกอบด้วย การบังคับใช้กฎหมาย การลงโทษไม่ รุนแรงและไม่จริงจังพอ สังคมไม่ได้มีการลงโทษธุรกิจ ที่ผิดจริยธรรม สังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการ เรียกร้องให้ธุรกิจมีจริยธรรมมากนัก สังคมไม่หวังดี ยอมรับพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง เช่น การโฆษณาเกิน ความเป็นจริง การหนีภาษีในรูปแบบต่างๆ ซึ่งประยูร จินดาประดิษฐ์ (2539: 8) กล่าวว่า นักการเมืองรับ ผลตอบแทน สำหรับการตัดสินใจให้เป็นไปตามที่ ธุรกิจต้องการ

นอกจากนี้ กฎ ระเบียบ ที่ตั้งไว้ไม่สามารถ ปฏิบัติตามได้เนื่องจากต้นทุนสูงหรือธุรกิจขาดความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติตาม ตลอดจนทั้งขาดการ จัดการที่ดี ขาดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน ที่รับผิดชอบ มีการคอร์รัปชั่นของนักการเมืองและหรือ ราชการที่เอื้อให้ธุรกิจสามารถกระทำผิดได้ รัฐบาล เปิดโอกาสให้เกิดลักษณะผูกขาด เช่น การให้ สัมปทานกับบริษัทใดบริษัทหนึ่ง ทำให้ผู้ผลิตตั้งราคา ที่เอาเปรียบผู้บริโภคมาก กลุ่มผู้บริโภคอ่อนแอ ไม่มี

การรวมตัว รวมทั้งขาดองค์การที่เข้ามาดูแลประโยชน์
ของผู้บริโภค

รูปแบบการขาดจริยธรรมของธุรกิจไทย

รูปแบบการขาดจริยธรรมของธุรกิจไทย (สรุป
จาก ประยูร จินดาประเสริฐ, 2539: 6-7) มี
ดังต่อไปนี้

1. การปลอมและ/หรือปลอมปนสิ่ง
แปลกปลอมเพื่อเพิ่มน้ำหนักในสิ่งของหรือปนของ
คุณภาพไม่ดี

2. การใช้สารเคมี กับพืชผักและผลไม้ แล้วขาย
ก่อนกำหนดระยะเวลาปลอดภัยของเกษตรกร การใช้
สารเคมีแซงของทะเลของแม่ค้า การผสมสารเร่ง สาร
กระตุ้นลงในอาหารสัตว์ (เช่น อาหารหมู ไก่) การใส่
สารเสพติดลงในอาหาร เป็นต้น

3. การใช้แรงงานอย่างไ้มนุชยธรรม ให้
ค่าจ้างต่ำ สวัสดิการไม่ดี ขาดสวัสดิภาพในการทำงาน
การใส่ยาบ้าในน้ำให้คนงานดื่มเพื่อจะได้ทำงานได้นาน
ขึ้น การจ่ายค่าแรงด้วยยาเสพติด ไม่มีการจ้าง
คนขับรถสำรองในการขับรถทางไกล เป็นต้น

4. การโฆษณาคุณภาพของสินค้าหรือบริการ
เกินความเป็นจริง การโฆษณาอ้วย ให้ผู้บริโภคสนใจ
ในสินค้าและเข้าใจว่าสินค้านั้นราคาย่อมเยา ใช้
ประโยชน์จากการให้ลูกค้า ไม่อ่านเงื่อนไขรายละเอียด
ในการคิดค่าบริการ หรือค่าบริการ เช่น ดอกเบี้ยสูงขึ้น

5. การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ
กฎหมาย เช่น การทิ้งน้ำเสียหรือกากของเสีย
อุตสาหกรรม การปล่อยควันพิษ การทำลาย
ทรัพยากรธรรมชาติ

6. การปั่นหุ้น การแต่งบัญชีเพื่อหลอกลูกค้า

7. การโกงน้ำหนัก ขนาด ปริมาณของสินค้า

8. การโกงภาษี การตั้งบริษัทโกงภาษี การ
ปิดเป็นข้อมูลเพื่อเสียภาษีน้อยลง

9. การหลอกลวงแรงงาน เช่น การตั้งบริษัท
จัดหางานส่งคนงานไปต่างประเทศ เรียกเรื่องเงิน
จำนวนมาก หลอกไปทำงานผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม
ไม่รับผิดชอบตามสัญญา

10. วิธีการส่งเสริมการขายที่ขาดความ
รับผิดชอบต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการขายที่ให้ผู้บริโภค
ใช้โดยไม่จำเป็น ก่อให้เกิดความฟุ้งเฟ้อนิยมวัตถุ สื่อ
การลงโฆษณาบางชิ้นส่งเสริมธุรกิจใ้แนวอ้วยูกาม
รมย์ ส่งเสริมการเล่นการพนัน เป็นต้น

กัลยาณี สูงสมบัติ (2550).ได้แบ่งควรงดเว้นไม่
นำมาปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจไว้ 8 ประการคือ
ดังนี้คือ [Online]. Available] [http://uhost.mutp.ac.th/
kanlayanee.so/L3/3-3-3.htm](http://uhost.mutp.ac.th/kanlayanee.so/L3/3-3-3.htm) สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์
2559)

ประการแรกเว้นจากการเบียดเบียนลูกค้า
ได้แก่ ไม่กักตุนสินค้า ไม่ส่งชิ้นส่วนหรือวัตถุดิบราคา
ถูกแต่ไร้คุณภาพ เมื่อของขาดแคลน ใช้อะไหล่ปลอมทำ
ให้ลูกค้าผลิตสินค้าไม่ได้ตามต้องการ หรือเกิดของ
เสีย (Defect) ไม่แสวงหากำไรที่ก่อให้เกิดความ
เดือดร้อนแก่ผู้บริโภค ไม่ผลิตสินค้าที่ต่ำกว่ามาตรฐาน
และเป็นจริงตามโฆษณา

ประการที่สองเว้นจากการเบียดเบียนผู้จัดส่ง
สินค้าหรือวัตถุดิบ (Supplier) หรือหุ้นส่วน ได้แก่ กัด
ราคา ปิดบังข้อมูล ไม่จ่ายเงินตามกำหนด ยืดเวลาการ
ชำระเงิน ตาหนีสินค้าว่าไม่ดีเพื่อให้ลดราคามาจากฯ เอา
รัดเอาเปรียบ ฯลฯ

ประการที่สามเว้นจากการเบียดเบียนพนักงาน เช่น ไม่จ่ายค่าล่วงเวลา ใช้แรงงานเด็ก กดค่าแรง ไม่ให้สวัสดิการที่ควรให้ สภาพแวดล้อมในการทำงานที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ไม่ส่งเสริมให้พนักงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถ การแบ่งผลประโยชน์ให้พนักงานไม่เป็นธรรม

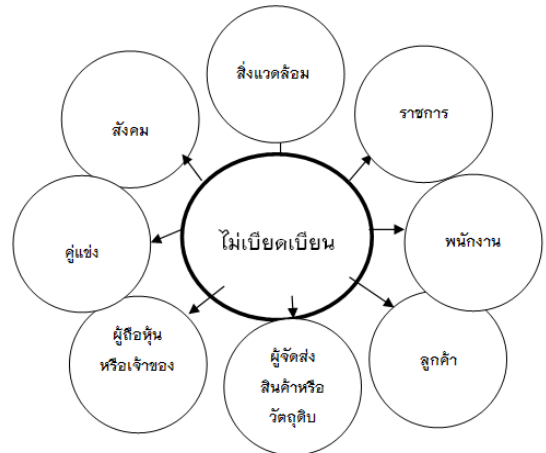
ประการที่สี่ เว้นจากการเบียดเบียนผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของ เช่น ไม่จ่ายเงินปันผล ไม่ให้ข้อมูลที่แท้จริง นำหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์แล้วไม่ใส่ใจในการบริหาร บริหารองค์กรเพื่อผลประโยชน์สั้นๆ ไม่ได้มุ่งเพื่อความก้าวหน้าขององค์กรในระยะยาว

ประการที่ห้า เว้นจากการเบียดเบียนคู่แข่ง เช่น ปลอมข่าวสื่อที่ไม่ดี ให้สินบนหรือใช้อิทธิพลเพื่อแย่งลูกค้า ซื่อข้อมูลหรือความลับของคู่แข่งชั้น ฯลฯ

ประการที่หก เว้นจากการเบียดเบียนราชการ เช่น หลบเลี่ยงการจ่ายภาษีที่ต้องจ่ายเงินให้ได้โต๊ะขายอุปกรณ์เครื่องมือให้หน่วยราชการราคาสูงกว่าปกติ ส่งงานล่าช้าทำให้เกิดผลเสียหายต่อราชการ

ประการที่เจ็ด เว้นจากการเบียดเบียนสังคม เช่น ขายของแพง โฆษณาหลอกลวงผู้บริโภค กักตุนสินค้า บรรทุกของเกินทำให้ถนนทรุด วางหาบแร่ ขวางทางเท้าทำให้ผู้คนเดินไปมาไม่สะดวก

ประการที่แปด เว้นจากการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่มีระบบการจัดการกับของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต ทำให้เกิดมลภาวะ ได้แก่ น้ำเสีย อากาศเสีย กากอุตสาหกรรมที่มีสารพิษ ฯลฯ ตลอดจนขนส่งเสียงหรือกลิ่นรบกวน ผลิตสินค้าและ/หรือการบริการที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 1 ควรเว้นไม่นำมาปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจ 8 กลุ่ม

การไม่เบียดเบียนลูกค้า ผู้จัดส่งสินค้าหรือวัตถุดิบ พนักงาน ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของ คู่แข่ง ราชการ สังคม สิ่งแวดล้อม การทำธุรกิจที่ขาดจริยธรรมก่อให้เกิดปัญหาต่อสาธารณะ เช่น การเอาเปรียบลูกค้าในการผลิตสินค้าปลอม สินค้าด้อยคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิตแต่ผลกระทบต่อผู้อื่น เช่น ปู่ปลอมปลอมปนข้าวสาร อาหารผสมเมลามีน ใช้สีผสมอาหารที่ไม่ถูกต้อง เป็นต้น การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การบำบัดของเสียโดยไม่ถูกต้องตามวิธีการ หรือไม่ได้มาตรฐาน เช่น น้ำเสีย ควัน กลิ่น เสียงดัง ฝุ่นผง ละอองสี แก๊สฟุ้งกระจาย เป็นต้น ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย สังคมรอบข้างเกิดอันตราย เช่น ทำธุรกิจด้านสื่อสารมวลชนอย่างไม่จริยธรรมทำไม่ถูกต้อง แทนที่จะสื่อข้อมูลข่าวสารตามความเป็นจริง กลับสื่อเพื่อหวังผลประโยชน์ให้แก่หมู่คณะพวกพ้อง หรือใส่ข้อคิดเห็นโดยไม่เป็นกลาง ทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม โดยแลกกับเงินทองทั้งหมดนี้เป็นการเบียดเบียน แต่หากการไม่เอาเปรียบทุกภาค

ส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ ซึ่งกัลยาณี สูงสมบัติ ใช้หลักของศาสนาเป็นต้นแบบในการอธิบาย ว่าการเบียดเบียน คือทำให้เดือดร้อน เช่น เบียดเบียนสัตว์ โรคภัยเบียดเบียน เบียดเบียนเพื่อนให้สิ้นเปลือง (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน <http://dictionary.sanook.com/search/dict-th-th-royal-institute> สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559) เมื่อทำการศึกษาพบว่า การเบียดเบียนคือการแสดงอาการรังแก กดขี่ ช่มเหล่งน้ำใจ นั้นแสดงออกได้ใน 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ การงดเว้นการเบียดเบียนผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนธุรกิจจึงเปรียบเสมือนการมีจริยธรรมในทางธุรกิจนั่นเอง

ในสังคมไทยการดำเนินธุรกิจของบรรดาผู้ประกอบการเรามักจะพบว่าจะมีผู้ประกอบการบางส่วนดำเนินธุรกิจแบบไม่โปร่งใสมีการเอาเปรียบผู้บริโภคและไม่สนใจความผิดที่เกิดขึ้นต่างๆ ที่มีกฎหมายควบคุมเข้าตำราเอาเงินไว้ก่อนส่วนเรื่องอื่นค่อยว่ากัน การขาดจริยธรรมทางธุรกิจ ที่น่าสนใจอีกอย่างคือสื่อขาดความรับผิดชอบต่อการทำหน้าที่ ขาดความเป็นกลางนำเสนอไม่เป็นไปตามข้อเท็จจริงซึ่งทำให้เกิดผลเสียหาย

แนวทางการแก้ไขการขาดจริยธรรมขององค์การธุรกิจ

1. สร้างสำนึกของการรับผิดชอบต่อผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจ กล่าวคือให้ดำเนินการให้ธุรกิจโดยผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพและขายในราคายุติธรรม ไม่ก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่เอาเปรียบพนักงานและคนงาน คู่ค้า ทำลายคู่แข่งอย่างไม่เป็นธรรม ตลอดจนช่วยแก้ปัญหาสังคม ใน

การสร้างสำนึกกับนักธุรกิจนี้อาจทำได้โดยการมีหลักสูตรอบรมทางด้านศีลธรรม จริยธรรม ในอาชีพต่างๆ ให้แก่นักธุรกิจอาชีพนั้นๆ

2. ควรส่งเสริมให้ธุรกิจทุกอาชีพจัดตั้งเป็นสมาคม กล่าวคือกำหนดแนวทางปฏิบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิก และสมาคมควรทำหน้าที่ตรวจตรา เสนอแนะกดดันให้สมาชิกปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง

3. ควรส่งเสริมให้เกิดองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคที่เข้มแข็งกล่าว คือทำหน้าที่สอดส่องพฤติกรรมของธุรกิจต่างๆ พร้อมทั้งรับเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภค ตลอดจนทำหน้าที่เป็นธุระในการดำเนินการทางการกับธุรกิจที่ทำผิดระเบียบ และ/หรือ จริยธรรม และผลักดันให้สังคมลงโทษธุรกิจที่ขาดจริยธรรม และกดดันให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือออกจากธุรกิจไป เช่น การงดซื้อสินค้าและบริการ

4. ควรส่งเสริมให้มีการจัดอันดับธุรกิจในด้านต่างๆ กล่าวคือส่งเสริม ด้านสวัสดิการแรงงาน ด้านความคุ้มค่าของราคาของผลิตภัณฑ์ มีการร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับสื่อมวลชน แล้วมีการให้รางวัลและประกาศเกียรติคุณให้กับองค์การธุรกิจที่ทำได้ดี

5. การบังคับใช้กฎหมายควรจริงจัง และมีโทษหนัก กล่าวคือรัฐควรมีการกำหนด หรือมีมาตรการป้องกันมิให้กระทำผิด และรัฐควรมีมาตรการที่จะทำให้การประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นไปได้อย่างแท้จริง

6. รัฐควรดำเนินมาตรการให้เกิดการแข่งขันอย่างจริงจัง กล่าวคือ ในธุรกิจทุกประเภทเพื่อให้ผู้ผลิตหรือผู้ให้บริการปรับปรุงคุณภาพสินค้าให้ดีที่สุด

7. รัฐควรมีมาตรการส่งเสริมให้ ธุรกิจ รับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น เช่น ช่วยเหลือในเรื่อง การศึกษาของเด็กยากจน การจัดสวัสดิการที่ดีแก่ คนงาน โดยรัฐอนุมัติให้นำรายจ่ายในส่วนนี้ไปหักจาก เงินได้ที่ต้องเสียภาษีได้ นอกจากนี้รัฐยังอาจสนับสนุน ธุรกิจเอกชนเกี่ยวกับด้านวิชาการ เพื่อให้เอกชน สามารถจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การแก้ไขการขาดจริยธรรมขององค์การธุรกิจ ผู้เขียนเห็นว่าควรดำเนินการออกเป็นสามส่วน หนึ่ง คือส่งเสริมการปลูกฝังการสร้างจิตสำนึกให้ผู้ที่ เกี่ยวข้องและเยาวชนให้รู้จักแยกแยะ การมีจริยธรรม การสร้างค่านิยมที่ดีต่อการดำเนินธุรกิจ สอง การ ดำเนินการทางกฎหมายที่รุนแรงและมีบทลงโทษ จำคุกที่สูงกว่าในปัจจุบัน เพราะการกระทำที่ขาด ความรับผิดชอบและไม่มีความรับผิดชอบก่อให้เกิดความ เสียหายในวงกว้าง สาม รัฐบาลหรือภาคราชการต้อง ทำงานเชิงรุก ผลักดันนโยบายการส่งเสริมภาคธุรกิจ เน้นการรวมตัวอย่างเข้มแข็งและมีมาตรการที่คอย ควบคุมให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันซึ่งครอบคลุมการ ให้ภาคธุรกิจผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ รักษา สิ่งแวดล้อม

สรุปผลการศึกษา

จริยธรรมเป็นสิ่งจรรยาบรรณของธุรกิจ และเป็น ปัจจัยที่ทำให้การบริหารธุรกิจมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส นอกจากนี้ผู้ประกอบการ ที่ต้องแข่งขัน ทั้งในและต่างประเทศยุคโลกาภิวัตน์ ต้องปรับและสร้างวัฒนธรรมที่ดีภายในองค์กรในทุก คน ทุกระดับให้มีจิตใจที่ประพฤติ ปฏิบัติดี มี

จริยธรรม มีคุณธรรม จิตใจต้องดีงาม และต้องอยู่บน ความถูกต้องให้ได้ ซึ่งจะเป็นวิธีเดียวที่ทำให้ก่อให้เกิดสิ่ง ที่ดีๆ ที่ให้ทุกคนที่ปฏิบัติ มีจริยธรรม ซึ่งนำไปสู่การ ปฏิบัติที่เป็นวิถีชีวิตที่ทุกคนทำเป็นปกติสุข ต่อการ ดำเนินธุรกิจ ซึ่งทำให้ธุรกิจเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนตลอดไป

แม้ว่าการพัฒนาในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา องค์การธุรกิจได้มีส่วนให้เศรษฐกิจและสังคมของไทย เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอย่างมากในหลายด้าน เช่น รายได้ต่อหัว สาธารณูปโภคต่างๆ ประเภทและ จำนวนของผลิตภัณฑ์และบริการ การสื่อสาร ที่อยู่ อาศัย การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ใน ขณะเดียวกันปัญหาหลายประการอันสืบเนื่องมาจาก ผลของการดำเนินงานของธุรกิจ เช่น การใส่ยาบ้าใน น้ำให้คนงานดื่ม การจ่ายค่าแรงเป็นยาเสพติด การ หลอกหลวงแรงงาน การขายผลผลิต-อาหารที่มี สารพิษตกค้าง การปลอมปนสินค้า การโฆษณาเกิน ความจริง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้สะท้อนการขาด คุณธรรมจริยธรรมของผู้ประกอบการ เห็นแก่ตัวมุ่ง แต่จะดักดวงผลประโยชน์จากผู้อื่น จนลืมไปว่าลูกค้า ผู้บริโภคปัจจุบันนี้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่าง กว้างขวางโดยผ่านช่องทาง social media และช่องทาง อื่นๆ อีกมากมายที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ คลิปภาพ ฯลฯ ทำให้การรับรู้ของ สังคมในเรื่องการขาดจริยธรรมขององค์การธุรกิจนั้นๆ แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ธุรกิจจึงได้ไม่คุ้มเสีย สมควรที่จะมาใคร่ครวญให้คิดว่า ถ้าธุรกิจทำในสิ่งที่ ถูกต้องดีงามตั้งแต่แรก ย่อมได้ใจจากผู้บริโภค สังคม ก็สรรเสริญ และอยากสนับสนุนสินค้าและบริการที่

ผลิตมาจากองค์การนั้นๆ แน่หนอนว่ากำไร และ ภาพลักษณ์ (image) ที่ดีย่อมตามมาในที่สุด

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ลีธูสร กระแสร์สุนทร (มปป.) สรุปไว้ในจริยธรรมในภาคธุรกิจ ความว่า จริยธรรมถือเป็นหลักประพฤติ แนวทาง แบบแผน หรือหลักการที่ว่าด้วยควมดิงงาม ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก หลักการสำคัญของทุกศาสนาที่ควรยึดถือและปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และหลักจริยธรรมถือเป็น หลักการสำคัญในการพัฒนาประเทศที่จะส่งผลดีต่อ การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขของคนใน ชาติ ดังนั้นการปลูกฝังจริยธรรมให้กับคนในสังคมทุก ระดับจึงเปรียบเสมือนกับการพัฒนาคุณภาพจิตที่มี อิทธิพลต่อควมประพฤติของมนุษย์ในสังคมอันจะ ส่งผลดีต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบและมีความสุขโดย ทั่วกัน

ในทางปฏิบัติพบว่า สังคมไทยแทนที่จะ กล่าวถึงจริยธรรมทางธุรกิจเพื่อยกระดับควม รับผิดชอบของกลุ่มทุนต่อลูกค้า ต่อลูกค้า ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม กลับใช้คำว่าจริยธรรมทางธุรกิจเพื่อ เป็นเครื่องมือจัดการฝ่ายตรงข้าม ซึ่งผลคือทำให้ จริยธรรมถูกตีค่าเป็นแค่เพียงอาวฤติที่ไม่ได้มีเนื้อหา (substantive) จากปัญหานี้จึงต้องกลับมาพิจารณา จริยธรรมในฐานะหลักการว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด

จริยธรรมทางธุรกิจจึงเป็นเรื่องของกระบวนการ (process) ไม่ใช่แค่เรื่องของผลลัพธ์ (consequential) หรือเครื่องมือ (instrument) (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และคณะ, 2557)

ตัวอย่างขององค์การธุรกิจที่ขาดจริยธรรม ปรับ 3 พันล้าน บริษัทยามะกัน “แกล็กโซสมิธ” ปม ขายยาเถื่อน-ให้ข้อมูลผู้บริโภคไม่ครบศาลสหรัฐฯ สั่ง ปรับบริษัทชื่อดัง “แกล็กโซสมิธไคลน์ แอลแอลซี” 3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 94,000 ล้านบาท หลังรับ ผิดทางอาญาในข้อหา 3 กระทง ที่บริษัทให้ข้อมูลกับ ผู้บริโภคไม่เพียงพอ จงใจให้ข้อมูลผิดในยาที่วางขาย และไม่ยอมส่งข้อมูลรายงานควมปลอดภัยให้ อย. สหรัฐฯ พร้อมรับผิดทางแพ่งที่รายงานราคาเป็นเท็จ ด้วย ส่วนของไทยเภสัชกรจึ้นนายกฯ เร่งลงนาม พ.ร.บ. ยาฉบับใหม่ทั้งของภาค ประชาชน กระทรวง สาธารณสุข เพื่อเสนอสภาฯ โดยเร็ว ระบุงฎหมายทั้ง สองฉบับมีเนื้อหาสอดคล้องกับธุรกิจยาในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดควมปลอดภัยกับผู้บริโภค (วรลักษณ์ ศรีไย, 2548)

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี สูงสมบัติ. (2550). *จริยธรรมในการบริหาร. สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ วิชา เทคนิคการจัดการ สมัยใหม่.* ค้นเมื่อ เมษายน 2558, จาก <http://uhost.rmutp.ac.th/kanlayanee.so/L3/3-3-3.html>
- จินตนา บุญบงการ. (2541). *สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ.* กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- จินตนา บุญบงการ. (2538). *จริยธรรมทางธุรกิจ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เนตรพัฒนา ยาวีราช. (2551). *จริยธรรมธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ทริปปิเดิล กรุ๊ป.

- แดงอ่อน มั่นใจตน. (2540). สถาบันธุรกิจ “วิสัยทัศน์ของนิด้า” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วันที่ 27 มีนาคม 2540 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประยูร จินดาประดิษฐ์. (2539). “จริยธรรมกับธุรกิจ” เอกสารประกอบการบรรยายเกี่ยวกับจริยธรรมของนักธุรกิจแก่นักศึกษาใหม่ ภาคการศึกษา 2/2539 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญเสริม บุญเจริญผล. (2554). *จริยธรรมสำหรับนักบริหาร*. ค้นเมื่อ 17 เมษายน 2558, จาก http://meditation-meditationcourse.blogspot.com/2011/05/blog-post_20.html
- สิริสร กระแสร์สุนทร. (มปป.). *การเปิดเผยข้อมูลเพื่อป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันในระบบราชการไทย*. ค้นเมื่อ 23 เมษายน 2558, จาก <http://www.parliament.go.th>.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และคนอื่นๆ. (2557). *คำและแนวคิดในประชาธิปไตยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.
- วรลักษณ์ ศรีโย. (2548). *นโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข*. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.
- Kurian, G. T. (2011). *The encyclopedia of political science*. Washington: CQ Press.
- เมื่อธุรกิจขาดจริยธรรม*. [www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?BookID=1173 & pageid = 43 & read = true & count = true](http://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?BookID=1173&pageid=43&read=true&count=true)
- คุณค่าหลักจริยธรรมทางธุรกิจต่อองค์กร*. <https://www.gotoknow.org/posts/533883>
- คุณค่าหลักจริยธรรมทางธุรกิจต่อองค์กร*. <https://uhost.Rmutts.ac.th/kanlayance.so/L3/3-3-3.html>
- จริยธรรมผู้ประกอบการ*. https://manosoft.co.th/maktip_32.htm
- คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักบริหาร*. <http://person.ddc.moph.go.th/eval/knowledge/GoodGovernance.pdf>
- จริยธรรมทางธุรกิจ: การพัฒนาคุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของมนุษย์ในสังคม*. <http://www.thailandindustry.com/guru/view.php?id=19517§ion=9>
- จริยธรรมทางธุรกิจ*. <https://www.gotoknow.org/posts/503936.%202550>
- Samuel C. Certo. (1997). *Modern Management*. New Jersey: Prentice – Hall.

Name: Assist. Prof. Wanpen Moonswan
Address: Faculty of Business Administration Ramkhamhaeng University
Education: Master of Business Administration
Work: Faculty of Business Administration Ramkhamhaeng University